

Problemy współczesnej biblioteki szkolnej ze szczególnym uwzględnieniem promocji biblioteki i czytelnictwa. Na przykładzie biblioteki szkolnej I Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie

Słowa kluczowe: biblioteki szkolne, promocja biblioteki, promocja czytelnictwa, problemy bibliotek

Abstrakt: W artykule podjęto próbę pokazania pracy biblioteki szkolnej na przykładzie biblioteki szkolnej w I Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie. Przedstawione zostały formy pracy z czytelnikiem, które mają pomóc w promocji książki i czytelnictwa. Przykłady te służą również zobrazowaniu problemów, z którymi mierzą się nauczyciele-bibliotekarze w swojej pracy.

Keywords: school libraries, promotion of library, promotion of reading, library issues

Abstract: The article seeks to present the functioning of a school library, using the example of the library at Władysław Broniewski First High School in Bełchatów. It outlines various forms of reader engagement aimed at promoting books and encouraging reading. These examples also illustrate the challenges faced by teacher-librarians in the course of their professional duties.

Tempo zmian zachodzących w różnych obszarach, którym próbuje sprostać współczesne społeczeństwo, jest ogromne. Przed ważnymi wyzwaniami staje również edukacja publiczna. Szkoły musiały w ostatnich latach podjąć się szeregu działań będących odpowiedzią m.in. na wybuch pandemii (która zaowocowała przyspieszonym wdrożeniem zdalnego nauczania oraz pojawieniem się licznych problemów emocjonalnych wśród uczniów mierzących się z długotrwałą izolacją w decydującym dla nich momencie życia), na wojnę za wschodnią granicą, czy na nowe realia po strajku nauczycieli w 2019 r. Oczywiście to nie wszystkie trudności i zmiany. Problemy, z którymi mierzy się współczesna edukacja, opisane zostały już w wielu opracowaniach. Wydaje się jednak, że zbyt mało mówi się o znaczeniu i zadaniach biblioteki w polskiej szkole, a przecież jej rola, zwłaszcza w zakresie promocji książki wśród dzieci i młodzieży, jest nie do przecenienia. Już Joanna Papuzińska sygnalizowała konieczność prowadzenia w tej grupie wiekowej działań z obszaru animacji czytelniczej, podkreślając równocześnie znaczenie posiadania odpowiedniego zaplecza

materialnego, jak również kształcenia kadr, które mogłyby sprostać temu jakże ważnemu zadaniu [szerz. zob. 3]. Z kolei Justyna Truskołaska proces rozwijania pasji czytelnich, za który w dużej mierze odpowiedzialni są bibliotekarze szkolni, nazywała „wychowywaniem miłośnika książki” [4]. Wiele uwagi dzieciom i młodzieży jako osobnej grupie czytelników o specjalnych potrzebach, odmiennych zachowaniach i nawykach, poświęciła także Zofia Zasacka, wyodrębniając w swoich badaniach nurt czytelnictwa dzieci i młodzieży [8]. Na końcu warto także wspomnieć rozważania Jacka Wojciechowskiego, który podkreślał konieczność pracy z czytelnikiem w bibliotece, formułując szereg postulatów i reguł w tym zakresie [6; 7].

Mimo pojawienia się wspomnianych publikacji, wydaje się, że o bibliotekach szkolnych i pracy z młodym czytelnikiem pisze się ciągle zbyt mało. Dlatego przedmiotem niniejszego artykułu będą rozważania dotyczące właśnie tej grupy książnic. Problemy pracy biblioteki szkolnej funkcjonującej w szkole ponadpodstawowej zostaną opisane na przykładzie biblioteki w I Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie.

Warto nakreślić w skrócie środowisko, w którym opisywana szkoła funkcjonuje. A zatem, Bełchatów jest miastem średniej wielkości, położonym w centralnej Polsce i skupionym wokół kompleksu wydobywczo-energetycznego. W chwili obecnej, w konsekwencji przemian gospodarczych, stoi ono wobec konieczności zdefiniowania siebie na nowo, co może mieć także wpływ na szeroko rozumianą edukację.

Szkoła opisana w artykule, czyli I LO w Bełchatowie, jest najstarszą placówką edukacyjną w mieście. Rozpoczęła swoje funkcjonowanie 1 września 1948 r. jako Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Bełchatowie. W nowej siedzibie, w której funkcjonuje do dzisiaj, rozpoczęto nowy rok szkolny 3 września 1963 r. W tym samym czasie szkoła otrzymała patrona. Został nim poeta Władysław Broniewski, od którego wzięła się potocznie używana nazwa szkoły, funkcjonująca do dziś, czyli „Broniek” [2, s. 10-14]. Tak długa historia funkcjonowania szkoły, przy jednoczesnej dbałości o poziom kształcenia, zaowocowały bardzo dobrym poziomem nauczania, a co za tym idzie, wysokimi miejscami, które placówka osiąga w rankingach edukacyjnych na poziomie wojewódzkim i ogólnopolskim.

Jak już wspomniano, instytucja ta funkcjonuje od lat sześćdziesiątych XX w. w tym samym budynku, który nie spełnia niestety wymagań współczesnej edukacji. Dotyczy to także biblioteki szkolnej. Zarówno jej lokalizacja, jak i układ oraz wielkość nie są dostosowane do potrzeb współczesnej książnicy, np. czytelnia nie jest odizolowanym pomieszczeniem, które rzeczywiście mogłoby być miejscem cichej pracy. Pomieszczenia, w których znajdują się regały ze zbiorami bibliotecznymi, są zbyt małe i utrudniają swobodny dostęp oraz wygodę wyszukiwania książek. Problem stanowi także długoletnia, zupełnie inna od współcześnie zalecanej, polityka gromadzenia zbiorów. Jednakże na kilka lat przed planowanym zautomatyzowaniem procesów bibliotecznych dokonano dokładnej selekcji księgozbioru. Zubytkowano wiele woluminów wieloegzemplarzowych wydań klasyków czy też zdeaktualizowane książki popularnonaukowe. Przeorganizowano też ustawienie regałów, aby sprzyjało samodzielnemu wyborowi zbiorów bibliotecznych.

Potencjalnymi czytelnikami biblioteki są wszyscy uczniowie i pracownicy (nauczyciele, a także pracownicy administracji oraz obsługi) I LO, czyli ponad 700 osób. Wydaje się, że systematycznie ze zbiorów korzysta ok. połowa z nich. Liczba etatów nauczycieli-bibliotekarzy zmieniała się na przestrzeni lat. Gdy szkoła była mała, wystarczył jeden etat; w czasie funkcjonowania popołudniowej szkoły wieczorowej były to trzy pełne etaty dla nauczycieli-bibliotekarzy, zaś w chwili obecnej zatrudnienie w bibliotece wynosi półtora etatu. Jeżeli więc chodzi o liczbę pracowników, to można zaobserwować tendencję spadkową i wydaje się, że nie ma ona związku z liczbą uczniów i pracowników szkoły. Liczba etatów jest redukowana, co najczęściej jest związane z przechodzeniem kolejnych pracowników na emeryturę oraz zmniejszaniem liczby godzin pracy biblioteki. Nie widać w tej chwili korelacji między liczbą uczniów i pracowników a liczbą etatów bibliotecznych.

Wobec tych problemów, niezależnych zupełnie od pracujących w bibliotece nauczycieli-bibliotekarzy, trzeba zastanowić się nad jak najbardziej optymalnym funkcjonowaniem biblioteki w zmieniającym się środowisku szkolnym. W szkole ponadpodstawowej, jaką jest liceum, biblioteka pełni, oprócz podstawowych funkcji gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów, także funkcję opiekuńczą, czyli jest niejako zastępczą świetlicą szkolną. Podkreślić ponadto trzeba, że książka i czasopismo nie są obecnie najważniejszymi i jedynymi nośnikami wiedzy i informacji, więc i biblioteka musi zmieniać zakres swojego działania. Istnieje wiele czynników, które mają wpływ na sposób funkcjonowania takiej placówki. Ogromny wpływ na jej pracę ma na pewno sposób finansowania jej działalności. Wydaje się, że biblioteki szkolne są w o wiele trudniejszej sytuacji finansowej niż biblioteki publiczne. Podstawowym problemem jest brak możliwości systematycznego planowania wydatków, a więc i pracy z czytelnikiem oraz dla czytelnika. Finansowanie zakupu zbiorów i działalności odbywa się tutaj w zupełnie inny sposób. Można np. liczyć na życzliwość Rady Rodziców funkcjonującej w szkole lub na fundusze przeznaczane przez powiat na zakup pomocy dydaktycznych. Trudno jednak mówić o stałych i systematycznie przyznawanych kwotach, które zapewniałyby różnorodne formy pracy biblioteki szkolnej. Fundusze potrzebne są nie tylko na regularny zakup lektur szkolnych, pomocy dydaktycznych, nowości wydawniczych, ale również na zakup wyposażenia czy promocję czytelnictwa (np. kupno nagród, honoraria autorskie). Przy tym wszystkim biblioteka coraz częściej staje się centrum aktywności kulturalnej szkoły. Ważniejsze przedsięwzięcia podejmowane i prowadzone są na jej terenie, głównie dzięki osobistemu zaangażowaniu nauczycieli-bibliotekarzy. W opisywanej w artykule placówce prowadzonych jest kilka różnego rodzaju działań, które zostaną po krótkce przedstawione.

Jednym z wydarzeń na stałe wpisanych do kalendarza uroczystości szkolnych jest Dzień Patrona Szkoły. Impreza na przestrzeni lat ewoluowała. Święto to skierowane jest do uczniów klas pierwszych i ma na celu przybliżenie sylwetki Patrona Szkoły wszystkim nowym uczniom, którzy najczęściej nie słyszeli w ogóle lub mało wiedzą o Władysławie Broniewskim. Początkowo święto obchodzono wielotorowo. Uczniowie klas pierwszych odwiedzali Muzeum Władysława Broniewskiego w Warszawie, zaś w grudniu, w okolicach rocznicy urodzin patrona, organizowano spotkanie z pisarką Mariolą Pryzwan (fot. 1), autorką książek wspomnieniowych o W. Broniewskim, a także innych znanych twórcach, jak

np. Anna German, Zbigniew Cybulski, Maria Dąbrowska, Anna Jantar czy Halina Poświatowska. Trzeba nadmienić, że honorarium autorskie opłacane było ze składek uczniów. W okolicach tego święta przeprowadzane były także konkursy poświęcone osobie poety. Były to: konkurs plastyczny, recytatorski oraz biograficzny – dotyczący życia i twórczości W. Broniewskiego. Obecnie najczęściej jest to konkurs translatorski, czyli na najlepszy przekład wybranego wiersza Władysława Broniewskiego, na jeden z trzech języków nauczanych w szkole (język angielski, język niemiecki, język francuski). 17 grudnia organizowana jest w szkole także część artystyczna, poświęcona osobie poety. Dwukrotnie, zamiast części artystycznej, uczniowie zorganizowali dla rówieśników grę terenową, której tematem przewodnim był patron szkoły.

Fotografia 1. Dzień Patrona Szkoły – spotkanie z pisarką Mariolą Pryzwan

Źródło: fotografia własna.

Ważne miejsce w bibliotece zajmuje Szkolny Klub Wolontariusza. Jego działalność nie jest ściśle związana z działalnością księżnicy, jednak wolontariusze mają swoją siedzibę właśnie w bibliotece szkolnej. To tu organizowana jest praca wolontariatu, który działa szeroko na terenie szkoły i miasta. Niektóre formy działalności są związane z książką i biblioteką, np. obchody Światowego Dnia Pluszowego Misia. Zapraszane wtedy do biblioteki szkolnej są dzieci z pobliskiego Samorządowego Przedszkola nr 1 lub Szkoły Podstawowej nr 1 w Beł-

chatowie. W trakcie trwającego ok. 2-3 godziny spotkania wolontariusze prowadzą dla najmłodszych szereg zabaw, jak np. zagadki literackie związane ze znanymi z bajek misiami, głośne czytanie, tańce, misiowe origami, kolorowanki i wiele innych.

Nową imprezą organizowaną przez bibliotekę szkolną jest Mikołajkowy Turniej Szachowy. Wpisano ją do kalendarza szkolnego jako odzew na coraz większe zainteresowanie grą w szachy oraz gry planszowe. Mimo że w szkole nie ma zajęć szachowych, to uczniowie I LO często biorą udział w wielu powiatowych, wojewódzkich i krajowych turniejach szachowych. Odpowiedzią na to jest, oprócz organizacji turnieju szkolnego, systematyczny zakup gier planszowych do biblioteki. Najpopularniejszymi, poza oczywiście szachami, są *Double*, *Uno*, *Dixit*, *5 sekund* oraz tradycyjne gry karciane. Z gier uczniowie korzystają na zajęciach opiekuńczych realizowanych w bibliotece, w czasie godzin do dyspozycji wychowawcy klasy lub podczas innych zajęć.

Próba uatrakcyjnienia działalności biblioteki jest organizacja spotkań z ciekawymi ludźmi, w tym z pisarzami. Aby ominąć kwestie finansowe, chętnie zapraszani są do szkoły pisarze-absolwenci I LO lub osoby związane ze środowiskiem bełchatowskim. Wśród zaproszonych gości był między innymi Mateusz Kuśmierek (fot. 2) – autor powieści *Historie śmiertelne* – dziennikarz, członek zespołu muzycznego *Antynomia*, obecnie związany z radiem *Nowy Świat*. Innym gościem była Malwina Wrotniak-Chałada – autorka książki *Tam mieszkam*, na co dzień zajmująca się bankowością. Spotkanie autorskie poprowadził również znany w środowisku bełchatowskim pisarz i muzyk Piotr Kulpa – autor takich książek, jak *Ciepetko* czy trylogia *Pan na Wisiołach*.

Fotografia 2. Spotkanie literackie z Mateuszem Kuśmierzem

Źródło: fotografia własna.

Szczególną formą spotkań z ciekawymi ludźmi są zajęcia z najmłodszymi absolwentami I LO – studentami różnych kierunków (fot. 3). Ich celem jest wskazanie uczniom możliwości kształcenia na dalszym etapie, czyli po ukończeniu szkoły średniej. Wśród zaproszonych byli m.in. studenci różnych kierunków medycznych, np. lekarskiego, pielęgniarstwa, ratownictwa medycznego, weterynarii, inżynierii biomedycznej, oraz innych, jak psychologia, dziennikarstwo, prawo, malarstwo.

Fotografia 3. Spotkanie z absolwentką I LO Anną Marią Macugowską

Źródło: fotografia własna.

W bibliotekach szkolnych pracuje wielu nauczycieli-bibliotekarzy, którzy swoje pasje i zainteresowania starają się przekazać uczniom, a przynajmniej uatrakcyjnić funkcjonowanie biblioteki szkolnej. Ilu nauczycieli-bibliotekarzy, tyle modeli funkcjonowania bibliotek szkolnych. Zaangażowania, wyobraźni i umiejętności osobom pracującym w bibliotekach, nie tylko szkolnych, nie brakuje. Warto jednak zastanowić się, jakie są przeszkody, które nie pozwalają im na realizację wszystkich planów? Wydaje się, że istotnym czynnikiem blokującym rozwój i sprawne funkcjonowanie bibliotek szkolnych, są nieuregulowane kwestie finansowania ich działalności. Problemem jest systematyczny zakup nowości wydawniczych, a zwłaszcza beletrystyki, uzupełnianie zbiorów lektur szkolnych i literatury popularnonaukowej, ale także kwestie finansowe związane z promocją czytelnictwa i biblioteki. Rozwiązaniem, wydawać by się mogło, że idealnym, jest powszechny udział bibliotek szkolnych

w kolejnych edycjach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Program mimo iż atrakcyjny, to w swoich założeniach jest dość schematyczny i mało elastyczny. Podstawowym problemem jest konieczność realizacji zadań w określonych, dość krótkich, ramach czasowych. Wydanie kwoty kilkunastu tysięcy złotych na zakup nowości wydawniczych w ograniczonym okresie dla niewielkiej placówki szkolnej może być problemem. W związku z tym nie zawsze te zakupy są do końca przemyślane i optymalne z punktu widzenia potrzeb czytelników oraz rozwoju księgozbioru. W przypadku wydłużenia czasu na dokonanie zakupów byłyby one na pewno bardziej racjonalne. Wyjaśnić należy, iż w krótkim czasie nie zawsze dostępne są na rynku szczególnie poszukiwane przez biblioteki szkolne tytuły. Można tu wymienić niektóre z wprowadzonych niedawno na listy lektur książek, jak np. *Antygona w Nowym Jorku* Janusza Głowackiego, *Opowieści galicyjskie* Andrzeja Stasiuka czy *Mała apokalipsa* Tadeusza Konwickiego. Niejasne wydają się dla nauczycieli-bibliotekarzy również zasady, według których wniosek danej biblioteki nie został zaakceptowany.

Taki, a nie inny sposób finansowania bibliotek szkolnych powoduje, że nie można racjonalnie uzupełniać księgozbioru oraz zaplanować działań promujących bibliotekę szkolną i czytelnictwo. Wszystko to ma także wpływ na strukturę księgozbioru, gdyż w takiej sytuacji trudno jest zakupić np. wydawnictwa wielotomowe lub serie wydawnicze (szczególnie reprezentujące literaturę fantasy), na które często jest zapotrzebowanie ze strony czytelników, a szczególnie uczniów. Wydaje się więc, że problemy finansowe są tymi, które w najbardziej znaczący sposób determinują funkcjonowanie biblioteki szkolnej. Ponadto w kształtowaniu wizerunku biblioteki oraz promocji czytelnictwa kluczowe znaczenie ma komunikacja elektroniczna, w tym strona www biblioteki, katalogi i zestawienia elektroniczne czy biblioteczne social media, na których prowadzenie biblioteki szkolne przy niewielkiej obsadzie często nie mają czasu – a przecież jest to ważne medium dla współczesnych nastolatków, z którymi bibliotekarze chcieliby nawiązać kontakt. Jak pisze Anna Sobiech w książce poświęconej elektronicznemu wizerunkowi biblioteki: „Aby w obecnych realiach biblioteki mogły realizować swoje cele, muszą wprowadzać innowacyjne rozwiązania. Procesy zachodzące we współczesnych bibliotekach powinny być analizowane w kontekście zachodzących obecnie przemian cywilizacyjno-społecznych. Charakter tych zjawisk określony jest przyspieszonym obiegiem informacji i wzrostem zapotrzebowania społecznego na otwarty do niej dostęp, nieograniczony przez lokalizację i czas” [5, s. 7]. Zapotrzebowanie to jest szczególnie widoczne wśród dorastającej młodzieży szkolnej, która oczekuje informacji podanej szybko i w wygodnej dla siebie formie. W podobnym tonie wypowiada się Piotr Karwasiński, który jednak stawia pytanie, czy zdalny dostęp do informacji jest szansą rozwoju dla bibliotek, czy też zagrożeniem? [5, s. 17]. Na pytanie to powinny odpowiedzieć sobie biblioteki szkolne, które mają niebagatelny wpływ na kształtowanie przyszłych postaw czytelniczych i nawyków informacyjnych młodzieży. Z kolei, jakby w odpowiedzi, Adam Mazurkiewicz pisze: „Media i ich społeczna recepcja, czytanie jako czynność będąca przejawem praktyk społecznościowych, promocja sztuki słowa w dobie ekspansji kultury audiowizualnej – oto najważniejsze punkty odniesienia dla uczestnictwa w kulturze dzieci i młodzieży” [1]. Warto o tym pamiętać w dyskursie na temat roli bibliotek szkolnych we współczesnym społeczeństwie.

Bibliografia

1. ANT CZAK Mariola, BRZUSKA-KĘPA Alina, WALCZAK-NIEWIADOMSKA Agata (red. nauk.). *Media a czytelnicy. Studia o popularyzacji czytelnictwa i uczestnictwie kulturowym młodego pokolenia*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2013. ISBN 978-83-7525-990-2.
2. BARASIŃSKA Barbara. *55 lat dziejów szkoły I LO im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie 1948-2003*. Bełchatów: Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. Władysława Broniewskiego, 2003. ISBN 83-919370-0-3.
3. PAPUZIŃSKA Joanna. *Książki, dzieci, biblioteka. Z zagadnień czytelnictwa i książki dziecięcej*. Warszawa: Fundacja „Książka dla Dziecka”, 1992. ISBN 83-900782-0-1.
4. TRUSKOLASKA Justyna. *Wychować miłośnika książki czyli czytelnictwo i okolice*. Tychy: Maternus Media, 2007. ISBN 978-83-89701-35-0.
5. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum, 2008. ISBN 978-83-61079-01-9.
6. WOJCIECHOWSKI Jacek. *Podstawy pracy z czytelnikiem*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 1991. ISBN 83-900042-2-4.
7. WOJCIECHOWSKI Jacek. *Praca z użytkownikiem w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2000. ISBN 83-87629-49-9.
8. ZASACKA Zofia. *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2014. ISBN 978-83-61693-66-6.